

Het ontstaan van de wijk Angsteloord

Na de Tweede Wereldoorlog was de woningnood in Nederland hoog. In de oorlog was grote schade aan de bestaande huizen toegebracht en eenmaal bevrijd werd de bevolking geconfronteerd met een nog nijpender schaarste aan woningen doordat het aantal huwelijken snel toenam.

Er was gebrek aan geld, materiaal en arbeidskrachten. Gezien de toestand waarin het land verkeerde was het onvermijdelijk dat bij de wederopbouw de overheid het voortouw nam. In 1947 werd een ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting gevormd, dat het aantal te bouwen woningen bepaalde, deze zo eerlijk mogelijk over de gemeenten verdeelde en ook subsidies verleende. De woningbouw bestond uit woningwoningen (betaalbare huurwoningen, meestal gebouwd door woningcorporaties), premiewoningen, (koopwoningen, gebouwd door aannemingsbedrijven, waarvoor het Rijk subsidie verleende) en particuliere bouw.

Ook Abcoude ging bouwen. In een brief van B&W, van juli 1950, *Dorpsontwikkelingen* getiteld, had het College geconstateerd dat Abcoude duidelijk 'ontdekt' was als vestigingsplaats. Helaas konden wij de gehele brief nog niet raadplegen; zo nodig komen wij er een volgende keer op terug. In november 1950 werd een Uitbreidingsplan in de gemeenteraad gepresenteerd. Voorzien werd in de wijken 't Markvelt met het Stationsgebied, Blomswaard-Noord en Blomswaard-Zuid en Koppelland. Het plan was getekend door Jan Trouw, die het ook in de raadsvergadering kwam toelichten, tezamen met A. de Graaf, kringarchitect voor Vreeland, Nigtevecht en Abcoude (de voorloper van de Dienst Bouwen en Woningtoezicht), die vragen met betrekking tot de grondwerkzaamheden, zoals de riolering, beantwoordde. Voor de riolering was gekozen voor een enkelvoudig systeem, waarbij regenwater en huishoudelijk water door één buis werden afgevoerd. Het diepst zou de riolering in de toekomstige wijk Angsteloord komen te liggen. In 1962 kwam daarvoor aan het einde van de straat Angsteloord een pompgemaal met persleiding naar de rioolzuivering aan de Oude Dijk.

Jan Trouw

De betrokkenheid van Jan Trouw bij de uitbreidingsplannen van na de oorlog is tot nu toe onder-

belicht gebleven. Geboren in het dorp Abcoude in 1889 kreeg hij na de lagere school een baan in Amsterdam bij de Dienst voor Bouw- en Woningtoezicht. Hij leerde er veel van de directeur, Arie Keppler, die ijverde voor betaalbare, maar ook mooie woningen voor de arbeiders. Betondorp in de Watergraafsmeer was Kepplers geesteskind. In dit in 1923 gebouwde tuindorp zijn elementen van zowel de Amsterdamse School als van de Nieuwe Zakelijkheid te vinden.

In 1928 ging Trouw werken op de afdeling Stadsontwikkeling in Amsterdam onder leiding van C. van Eesteren, de man van het Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam, waarin een visie was ontwikkeld op de woonwijk, met veel groen, betere voorzieningen en minder overlast door doorgaand verkeer en bedrijvigheid. Trouw werd uiteindelijk bij Stadsontwikkeling chef van de tekenkamer en van de afdeling fotografie. Zijn in Amsterdam opgedane kennis en idealen bracht Trouw ook in Abcoude in de praktijk. Al ver voor de oorlog had hij geijverd voor het bouwen van betaalbare woningen voor arbeiders. Daarvoor had hij in 1914 samen met enkele dorpsgenoten de Woningbouwvereniging De Angstelstroom opgericht. Door De Angstelstroom werd een eerste plan ontwikkeld voor 34 grote en 16 kleine woningen op een gedeelte van de vroegere buitenplaats Blomswaard. Ir. J.H. Leliman was de ontwerper ervan. Het stuitte op verzet in de gemeenteraad van Abcoude-Proostdij, waartoe het deel van het dorp Abcoude ten westen van de Angstel toen behoorde. De door de woningbouwvereniging zo gewenste bouw ging niet door. Wel kwamen onder andere de Christelijke Nationale School, een woning voor de hoofdonderwijzer en een voor de gemeentesecretaris tot stand.

Het uitbreidingsplan van 1950

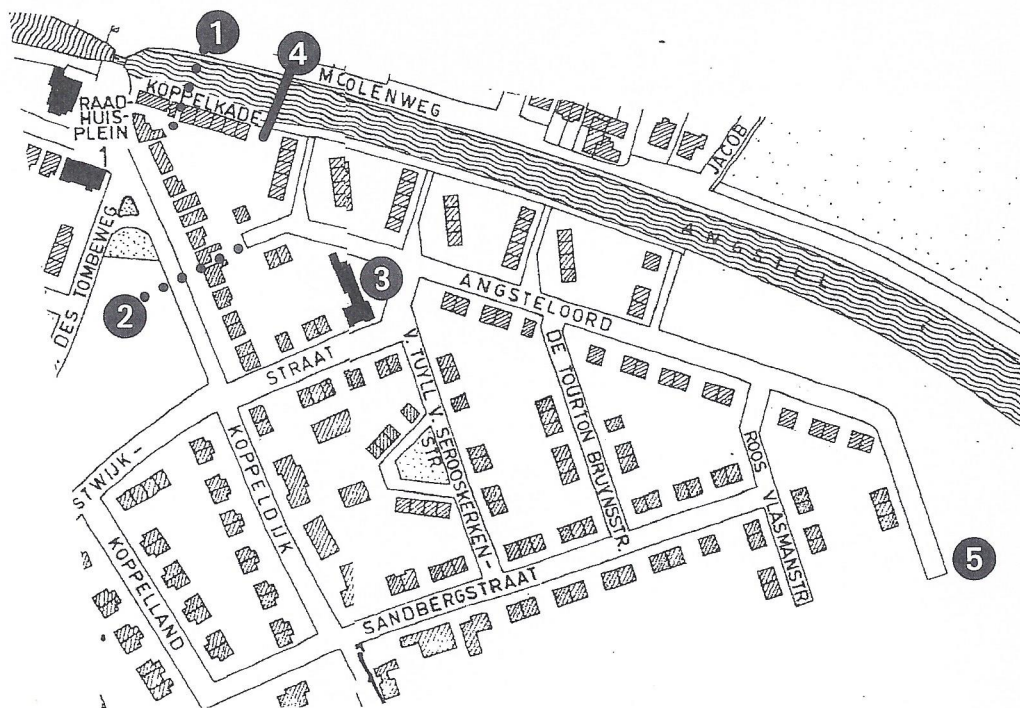
In 1941 kwam een einde aan de malle situatie dat dwars door het dorp de grens liep tussen de gemeente Abcoude-Proostdij en Abcoude-Baambrugge.

Was er voor de oorlog al niet zoveel animo

Plattegrond sept. 1968

1. Passage naar Koppeldijk.
2. Niet gerealiseerde ontsluiting.
3. Politiebureau met woningen.
4. Afsluiting op Koppeldijk.
5. Rioolwaterpompstation.

geweest Abcoude uit te breiden, ook na de oorlog ging de woningbouw traag van start. Behalve de moeilijke situatie direct na de oorlog droeg in Abcoude nog iets anders daartoe bij: de anti-stadse gezindheid die al voor de oorlog kenmerkend was geweest, zoals bleek bij de discussie over het al dan niet gemengd zwemmen in de jaren '20 en '30 van de vorige eeuw. En nog in 1954 sprak het raadslid Griffioen over 'buitenlanders' wanneer hij het had over nieuwkomers. "De bedstede van Amsterdam" was een andere kwalificatie. Ook de burgemeester, L.A. Quarles van Ufford, was in dit opzicht een behoudend man, die naar het schijnt gezegd had dat elke vierkante meter cultuurgrond die voor woningbouw gebruikt werd, hem aan 't hart ging. Anderzijds was voor anderen, de middenstanders bijvoorbeeld, uitbreiding wel degelijk aantrekkelijk. In de raadsvergaderingen van 30 november en 8 december 1950 kwam het eerste uitbreidingsplan in de raad aan de orde (afb. 1). De discussie ging eerst over het buitengebied, waar Trouw langs Winkel en Holendrecht plaats had ingeruimd voor moderne buitenplaatsen. Hierop kwam ernstige kritiek omdat dit ten koste zou gaan van het agrarisch bedrijf. Ook de vele geplande vijvertjes zagen de raadsleden niet zitten. Maar Trouw zag ze als een noodzakelijk kwaad vanwege het vele water dat er hier nu eenmaal was, en dat dankzij de vijvers beter beheersbaar zou zijn. In de volgende vergadering kwam de verhouding openbare ruimte, zoals straten en plantsoenen, en bebouwing aan de orde. Was deze vroeger 33% tegenover 66%, volgens het uitbreidingsplan werd nu zeker 60% bebouwd. Een meer wenselijke verdeling 50%-50% zou de bouw niet rendabel maken. Duidelijk is dat de raad bezorgd was voor de teloorgang van agrarische gronden. De idee van tuinsteden, zoals in Amsterdam opgang deed, was kennelijk een brug te ver voor de nog overwegend agrarische gemeente.

Dat bleek ook uit de bezwaarschriften vanuit de bevolking. Vooral bewoners aan de Koppeldijk, onder wie de kunstschilder Folkert Post, hielden een vlammend betoog tegen de voorgenomen uitbreiding, die in hun ogen "een onherstelbaar verlies van het landelijk schoon" zou betekenen. Dat deze buurt in opstand kwam, is niet onlogisch. Aan beide kanten zou hun uitzicht op het polderlandschap teloorgaan. De reeds gebouwde huizen aan het Markvelt werden in het bezwaarschrift gekwalificeerd als "steedse huizen met enorme spiegelruiten": ze werden zelfs als Amsterdam-Zuid of nog erger betiteld! Ze verstoorde de landelijkheid, het "cachet van ons mooie boerendorp", het werd een stuk stad in een dorp. Het sombere horizontalisme van de huizen werd bekritiseerd: alle daken even hoog. Kortom het zijn huizen voor vreemdelingen en het gaat ten koste van het boerenbedrijf. De A2 die bedoeld was om het autoverkeer buiten de dorpen te houden, werd door Abcoude als een entree tot het dorp beschouwd. En men voorzag de komst van Albert Heijn, die de Abcouder winkeliers de das om zou doen.

De veronruste inwoners kregen als antwoord dat men aandacht zal blijven schenken aan het dorps karakter, maar dat het niet-inwoners niet verboden kon worden zich hier te vestigen. Bovendien gaf het Uitbreidingsplan slechts aan waar wel en niet gebouwd kon worden.

Het Uitbreidingsplan van 1950, dat op 8 december 1950 door de raad was aangenomen, is dan ook niet als zodanig uitgevoerd. Het doortrekken van 't Markvelt naar het station over het "land van Schoenmaker" is bijvoorbeeld nooit verwezenlijkt.

De wijk werd gefundeerd op houten heipalen. Foto: J.W.A. Deerenberg

Twee jaar voordat het Uitbreidingsplan bekend werd, was de nieuwbouw rond het vroegere marktveld al begonnen. De tekeningen hiervoor waren al vóór de oorlog gemaakt, ook door Jan Trouw.

Na de gemeenteraadsverkiezing van 1953 pakte men de nieuwbouw voortvarender aan. Met vier zetels was de Katholieke Volkspartij de grootste partij gebleven.

Omdat de Christelijk Historische Unie en de Anti-revolutionaire Partij, die sinds het einde van de oorlog de wethouders hadden geleverd, hun meerderheid verloren, kwam de KVP in het College van B&W, samen met de CHU.

De wijk Angsteloord

In 1955 kwamen achter de Raadhuislaan de particuliere huizen aan de Burgemeester De Beaufortlaan tot stand. De Woningbouwvereniging De Angstelstroom begon woningwetwoningen te bouwen in de nieuwe wijk Meerzicht, onder meer in de Waardassacker- en de Proostdijkstraat.

De wijk Koppelland was in aanbouw, toen in 1956 de eerste aanvraag kwam voor de bouwexploitatie van de wijk Angsteloord, tussen de Koppeldijk en de Angstel. Bestek en tekeningen voor de verschillende wijken (de laatste ook nu weer van de hand van Jan Trouw) waren gemaakt door de dienst Gemeentewerken; daarop kon worden ingeschreven.

Het is de firma van de gebroeders Albers die op 27 maart van dat jaar de gemeente medewerking vraagt voor het bouwrijp maken van wat Angsteloord I heette. De grond was op dat moment nog eigendom van B. Schoenmaker te Soestdijk, maar zal later door de firma Albers zijn verworven en doorverkocht aan de latere kopers van de huizen. De cultuurgrond waarop de uitbreidingen van Abcoude tot stand zouden komen, had in het verleden deel uitgemaakt van een van de vele buitenplaatsen die langs de Angstel hadden gestaan, zoals Blomswaard en Koppelrust.

Op 18 juni 1956 kreeg de firma een bouwvergunning voor 49 middenstandswoningen (premiëwoningen). In januari 1957 ging de Utrechtse Provinciale Welstandscommissie na wat wijzigingen akkoord met de door J.T. Vermeulen uit Breukelen

ontworpen huizen. Het betrof huizen van twee onder een kap (de even zijde van Angsteloord, nr. 2,4,12-20) en huizen met meer onder een kap (de oneven zijde, nr. 1-55).

Bij een op 8 mei 1958 ingediende nieuwe bouwaanvraag voor deze huizen blijken deze kleiner dan in de bouwvoorschriften was vastgesteld, zo laat de toenmalige kringarchi-

tect van Abcoude, Vreeland en Nigtevecht, K. Oldenburger, die De Graaf was opgevolgd, de gemeente weten. Dat blijkt te maken hebben gehad met het feit dat de woning niet meer dan fl. 27.000,- mocht kosten om voor rijkssubsidie in aanmerking te komen, zo leren de notulen van de gemeenteraad van 2 september 1958. De raad gaat ondanks het verschil in volume akkoord op grond van artikel 20 van de Wederopbouwwet, al vraagt het raadslid D. de Groot zich af of het aanzien van de gemeente er niet op achteruit zou gaan.

In april 1959 begint de firma Albers te bouwen, nadat de grond bouwrijp was gemaakt, sloten waren gedempt en wegen, rioleringen en leidingen waren aangelegd. Het land is niet opgespoten. Het heien veroorzaakte schade aan de huizen aan de Koppeldijk, waarbij op nr. 9 tot tweemaal toe het plafond naar beneden kwam. De gemeente stelde Albers daarvoor aansprakelijk. Eind oktober konden de eerste bewoners hun huizen betrekken aan Angsteloord, de naam die de gemeenteraad op 7 mei 1959 besloten had aan de straat te geven, inclusief de haaks daarop staande zijstraatjes naar de Angstel toe. De koopprijs lag tussen de fl. 18.000,- en fl. 22.000,-.

In hetzelfde jaar 1959 vraagt de firma Albers toestemming elf garages te mogen bouwen achter de Koppeldijk en tegen percelen aan de Koppelkade aan. Op 29 juni 1959 stemt de raad ermee in. Wel vraagt de heer J.C.Th. Bon, eigenaar van Raadhuisplein 2, B&W er nauwlettend op toe te zien dat deze alleen voor het stallen van auto's worden gebruikt en niet als werkplaats.

Er kwam een kleine ruimte tussen de garages (die eigendom van Albers bleven) en de bestaande doorgang tussen de huizen Koppelkade 1 en 2, waardoor de bewoners van de wijk langs dat pad de mogelijkheid kregen om te voet naar het dorp

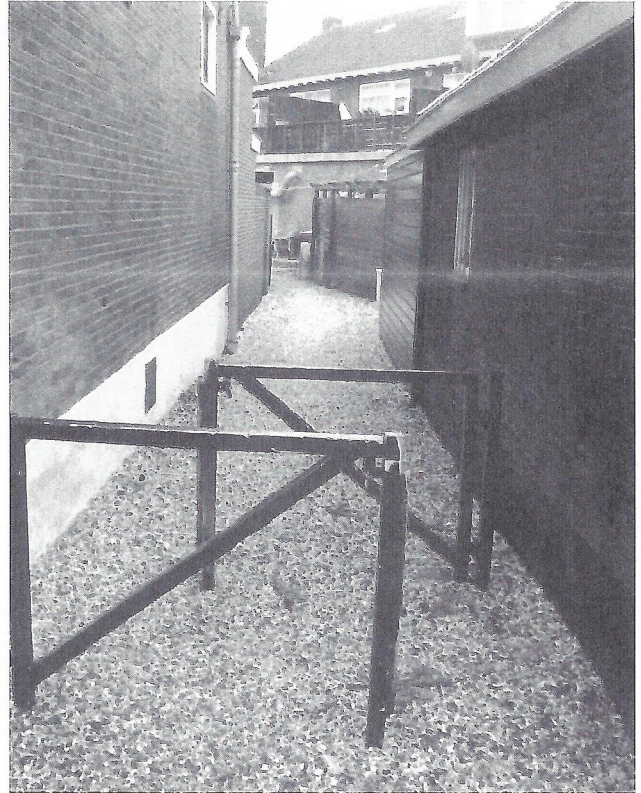
*De niet gerealiseerde ontsluiting. Hier loopt de straat abrupt dood!
Achter het attentiebord de woning Koppeldijk 11*

te gaan. Overigens zou die doorgang bij de garages nog al eens moeilijkheden opleveren: de firma Albers schortte meer dan eens het recht van overpad voor de bewoners op. Dit had te maken met een conflict dat Albers met de gemeente had. Volgens het bestemmingsplan was er namelijk een ontsluiting gepland ter hoogte van Koppeldijk 11, het huis dat eigendom was van de familie Wouters. Om het te slopen betaalde de firma Albers fl. 5000,- aan de gemeente. De ontsluiting werd geschrapt, maar Albers kreeg zijn geld niet terug. Het vertroebelde de relatie tussen de bouwers en de gemeente, hetgeen niet zonder gevolgen zou blijven. Nog in 1988 ontstond er commotie toen Albers een hek plaatste van twee meter hoog en bewoners van Angsteloord verbod gebruik te maken van de eerder genoemde doorgang. Op 29 februari 1960 draagt de firma Albers de grond voor wegen en plantsoenen in de wijk over aan de gemeente.

Kort daarna verschijnt een andere speler ten tonele: Aannemersbedrijf v/h De Baat NV uit Amsterdam. Deze blijkt een optie te hebben op een stuk weiland ten zuidoosten van het door Albers bebouwde Angsteloord I. Op 9 juni 1960 koopt dit bedrijf inderdaad dit stuk grond van P.N. van der Paauw uit Loenen. De gemeente verleent op 8 augustus 1960 haar medewerking aan de bouwexploitatie voor 14 woningen op 1/3 van het terrein. De prijs van de te bouwen premiewoningen zal ongeveer fl. 18.000,- bedragen. De aanvankelijke bedoeling was 56 woningen te bouwen, waaronder een aantal premiewoningen.

De plaagstrook

Een groot probleem ontstond toen bleek dat de firma Albers nog een stuk grond in eigendom had van 50 cm breed en 178 meter lang. Op twee plaatsen zouden er over deze strook heen wegen, riolering en leidingen moeten worden aangelegd om de verbinding tussen de delen van de wijk Angsteloord mogelijk te maken. Er ontstaat een schimmig spel, wanneer eerst blijkt dat Albers de grond verkocht had aan J. J. Hendriks, boekhouder en aangetrouwd familielid van de Albersen,

De kortste weg naar het dorp voor voetgangers. De doorgang aan de noordwestzijde van Angsteloord tussen de huizen Koppeldijk 1 en 2.

maar het later weer had teruggekocht. De prijs die voor dit stukje gevraagd wordt, fl. 30.000,-, kan De Baat, die inmiddels in financiële moeilijkheden is geraakt, niet betalen en de gemeente wil het niet betalen omdat zij de prijs te hoog vindt. Een onteigeningsprocedure wordt gestart, eerst via artikel 10 van de Wederopbouwwet, maar nadat de minister had verklaard dit artikel slechts bij hoge uitzondering te willen toepassen, via de Onteigeningswet.

Uit het bezwaarschrift van Albers blijkt dat deze zelf graag de grond had willen kopen. Op 3 juli 1962 ging de minister akkoord met onteigening van wat inmiddels de 'plaagstrook' was gaan heten. Het KB kwam af op 10 januari 1963. Inmiddels was De Baat, die in januari 1961 nog toestemming had verkregen het laatste deel van Angsteloord te bouwen, failliet gegaan. Zeven premiewoningen die gepland stonden in Angsteloord werden daarom verplaatst naar de Waardassackerstraat en Meerzicht. Het Bouwen Aannemingsbedrijf P. Dijkhuis Jr. uit Kortenhoeve zal het resterende gedeelte van het plan Angsteloord afbouwen.

De laatste fase

In november 1961 had dit bedrijf al een aanvraag gedaan de gronden die bestemd waren voor de Sandbergstraat en de Roos Vlasmanstraat bouwrijp te mogen maken, waarvoor het op 27 april 1962 toestemming krijgt. In 1959 had men besloten de straten te noemen naar oud-burgemeesters, om samenhang te creëren met de eerder genoemde

Vanaf de Angstelkade naar de Koppelkade is het hekje een niet te nemen barrière. Bewoners van Angsteloord hielden het doortrekken van de Koppelkade tegen.

De Beaufortlaan en de Doude van Troostwijkstraat waarmee in Koppeland was begonnen.

Dijkhuis zal direct met de bouw van premiewoningen beginnen. In 1964 krijgt hij vergunning voor de bouw van acht woningen op Angsteloord (nrs. 40-54). In 1965 bouwt Dijkhuis de laatste huizen op Angsteloord (nrs. 26-38 en 57-61). In december 1966 draagt Dijkhuis de wegen De Tourton Bruynsstraat, de Roos Vlasmanstraat, een deel van de Sandbergstraat en het laatste stuk van Angsteloord aan de gemeente over. Ook krijgt hij op 3 april 1968 toestemming zes bungalows aan de Angstel te bouwen, waartoe bij wijziging van het oorspronkelijke plan was besloten.

Behalve de bouwondernemingen zijn er twee particulieren geweest die een huis in de wijk Angsteloord hebben gebouwd. De eerste is L.E. Loeb, die op 27 april 1962 toestemming krijgt in de Sandbergstraat (thans nr. 2) een huis te bouwen. Hij had de grond geruild voor een ander stuk grond in Angsteloord. Zijn huis werd ontworpen door architect Bernard H. de Vries.

Veel lastiger krijgt J.C.Th Bon het. Het door hem in 1967 gekochte perceel op de hoek van de Sandbergstraat en de Koppeldijk had een groenbestemming, maar de procedure om deze te veranderen in bebouwing werd in gang gezet. Gedeputeerde Staten in Utrecht lagen echter dwars, onder meer omdat de Koppeldijk een belangrijke functie zou krijgen als radiaalverbinding.

Na beroep bij de Kroon komt op 8 november 1971 het verlossende woord: er mag gebouwd worden.

Het politiebureau

De wijk Angsteloord heeft één publiek gebouw gekregen: het politiebureau. Hoewel er nog even sprake is geweest er het Kruisgebouw en zelfs een nieuw gemeentehuis te bouwen, werd het uiteindelijk een politiebureau, waarvoor aanvankelijk een plek op de hoek van de Waardassackerstraat en Blomswaard was gedacht. Het werd de Doude van Troostwijkstraat, waar een onderkomen voor de Rijkspolitie en twee dienstwoningen kwamen. Op 4 maart 1964 werd de bouwvergunning verleend,

nadat de door omwonenden ingediende bezwaarschriften niet-ontvankelijk waren verklaard. Toen het af was (eind 1964) vond men het resultaat teleurstellend, zo merkte raadslid D. de Groot op. Vooral het donkergrijze dak gaf aanstoot. De voorzitter van de raad, burgemeester Knoppers, was het kennelijk met de spreker eens, maar antwoordde dat haast geboden was geweest gezien de benarde toestand van het bureau in de Hoogstraat (nr. 30). Te strenge eisen had men daarom niet willen stellen. Tot in 1996 heeft het politiebureau in de wijk Angsteloord gefunctioneerd. Daarna heeft de dienstwoning nog even gefungeerd als werkruimte voor o.m. het college van B&W tijdens de verbouwing van het gemeentehuis.

Tot slot

Abcoude werd voor de hogere inkomensgroepen uit Amsterdam aantrekkelijk omdat deze stad weinig bouwde voor deze categorie woningzoekenden. De treinverbinding maakte de keuze gemakkelijk.

In 1963 had burgemeester H.C. Knoppers zijn intrede gedaan. Deze planoloog van origine had grootse plannen met de gemeente. Hij wilde van Abcoude "klein New York" maken, met een indrukwekkend ringwegenstelsel en een serie bruggen. Dat ging niet door: men koos uiteindelijk eendrachtig in de gemeenteraad voor een blijvend groen Abcoude (VAR 28.01.1988).

Door de uitbreiding van Abcoude in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw nam het aantal inwoners tussen 1956 en 1966 toe van 4000 tot 6250. Het percentage forenzen steeg van 27% in 1947 tot 53% in 1960, terwijl het aantal werkenden in de agrarische sector in die jaren daalde van 32% naar 17%.

Huib den Bandt en Marijke Carasso-Kok

De gegevens zijn ontleend aan archivalia die bewaard worden in Breukelen, Streekarchivariaat Vecht en Venen (S.A.V.V.)

Raadsnotulen, bezwaarschriften (inv. 989) dossiers van de bouwondernemingen en 'plaagstrook' etc. Over Jan Trouw is een biografie van Ruud Stokvis verschenen in *Van Angstel tot Kromme Mijdrecht* (Utrecht 2001) 181-185.

Interview met K. Oldenburger d.d. 17 december 2010.